

ONAFHANKELIJK DEFENSIEMAGAZINE
UITGAVE VAN DE KONINKLIJKE NEDERLANDSE VERENIGING 'ONS LEGER'

ARMEX

Meer dan 100 jaar op de bres voor de krijgsmacht

Energie- en waterbesparing bij missies
Hybride Oorlogvoering
Machtsstrijd rond de Golf

DISCOVER SMART SUPERIORITY

MOSKITO TI - nine functions in less than 1.3 kg

The lightweight multi-purpose target locator is the ultimate solution, designed for the complex requirements of armed forces and security services.

Safran Vectronix AG
Heerbrugg, Switzerland
moskitoTI.vectronix.ch

Defensiepersoneel: een grote zorg

kolonel b.d. drs. A.E. de Rooij

Deze column is geschreven voordat het rapport van de OVV over het incident in Mali verscheen naar aanleiding waarvan minister Hennis en CDS generaal Middendorp inmiddels zijn afgetreden.

Het zal u niet zijn ontgaan dat het niet goed gaat met onze krijgsmacht. Verouderde uitrustingsstukken, te kleine voorraden en ontevreden personeel zijn zaken die veel genoemd worden. Over die laatste factor gaat deze column.

Als kapstok gebruik ik de Memorie van Toelichting (MvT) op Defensiebegroting 2018. Omdat het kabinet Rutte II demissionair is, is deze begroting zoals verwacht beleidsarm. In een begroting en MvT wordt echter niet alleen naar de toekomst gekeken. Ook de huidige staat van de krijgsmacht komt her en der in deze omvangrijke documenten ter sprake. Dat is ook wat betreft het defensiepersoneel het geval.

In de MvT kunnen we over personeel onder meer het volgende lezen: "Een te lage instroom en een te hoge uitstroom van personeel hebben een negatief effect op het herstel van de basisgereedheid." Daar staat nogal wat! "Maar", vraag ik me dan af, "hoe groot is dit probleem dan?" In een Kamerbrief die nog in dezelfde week aan de Kamer wordt aangeboden, geeft minister Hennis het antwoord: "Op 1 juli jl. had Defensie ongeveer 5.600 vacante functies, waarvan zo'n 4.800 militaire functies en 800 burgerfuncties". Uitgaande van het functiebestand voor 2018 (52.670 functies) betekent dit een tekort van ruim 10%. Focussen we op de militaire functies (39.884) dan loopt het tekort op tot ruim 12%. Op het eerste gezicht valt het dus allemaal wel mee, hoewel de krijgsmacht nog niet zo heel lang geleden streefde naar 100% vulling en de vulling van militaire functies twee jaar geleden nog 93,4% bedroeg. Maar als we verder inzoomen, krijgt de situatie bizarre trekjes. Op 1 juli van dit jaar beschikte de krijgsmacht over 10.059 sergeanten (1). Op diezelfde datum was het aantal soldaten en korporaals maar een fractie hoger, namelijk 10.186. Om het sterk gesimplificeerd te zeggen: er waren dus bijna evenveel groepscommandanten als mensen waaraan deze groepscommandanten leiding moeten geven! En ik ben bang dat er sinds 1 juli niet veel ten goede is veranderd.

Het functiebestand voor sergeanten (1) in 2018 bedraagt 9.058. Van deze categorie is er dus een overschot. Het bestand voor soldaten en korporaals is 13.322. Dit betekent dat het tekort aan militairen in de laagste rangen - en dus in de uitvoerende functies - bijna 25% bedraagt. Het gevolg hiervan is dat personeelsrijke operationele eenheden eigenlijk niet meer kunnen functioneren. Als eenheden voor een missie moeten worden klaargestoomd, betekent dit dat achterblijvende eenheden worden leeggetrokken.

Voor bepaalde specialistische categorieën zijn volgens de minister de tekorten nog nijpender. Maatregelen zijn dus nodig.

Die zijn er gekomen in de vorm van de Kamerbrief die ik hierboven noemde. Deze brief is namelijk is een plan van aanpak voor 'behoud en werving'. Nog geen concrete maatregelen, maar ten minste een eerste stap, zou je denken.

Uit de brief blijkt dat het personeelsprobleem zowel de instroom als de uitstroom betreft. Zo zal dit jaar naar verwachting slechts 75% van de benodigde instroom worden gerealiseerd, een tekort van bijna 1.000. Kijken we naar de uitstroom, dan zeggen de volgende twee citaten genoeg. "Een aanzienlijk deel van het militaire personeel verlaat de organisatie voortijdig" en "In de eerste helft van 2017 hebben 1.670 medewerkers op eigen verzoek Defensie verlaten."

Tal van te nemen maatregelen worden in de Kamerbrief genoemd om het tij te keren. Om de uitstroom tegen te gaan zal er meer worden geoefend, zal gekeken worden of uitvallers tijdens de initiële opleiding een andere functie kunnen krijgen, worden bevoegdheden op personeelsgebied op een zo laag mogelijk niveau neergelegd, zullen militairen tijdelijk kunnen werken bij een ander Operationeel Commando en komt er meer ruimte voor maatwerk.

Om nieuw personeel te werven zijn nog veel meer oplossingen bedacht. Deze variëren van verbetering van het wervings- en selectieproces, via het verbeteren van de IT-ondersteuning en het benaderen van oud-militairen voor herintreding tot differentiatie in de fysieke aanname-eisen.

Defensie gaat er dus echt tegenaan om personeel te werven en te behouden. Eén instrument ontbreekt echter in deze opsomming. De term 'arbeidsvoorwaarden' wordt weliswaar in de brief genoemd, maar dan betreft het "concurrerende arbeidsvoorwaarden in de private sector". Over verbetering van de arbeidsvoorwaarden van het defensiepersoneel wordt met geen woord gerept. Het afsluiten van een CAO die recht doet aan de inzet van het defensiepersoneel blijft buiten beschouwing. Dit betekent dat de minister en haar hoogste ambtenaren de harde waarheid niet onder ogen willen zien. Zolang het personeel niet beter (financieel) wordt gewaardeerd voor zijn inspanningen, zal de personeelssituatie van de krijgsmacht belabberd blijven. Dit mag minister Hennis zich aantrekken. Zij laat een erfenis achter waarover zich geen weldenkend mens wil ontfermen.

Verder in dit nummer

Op de bladzijden 4 en 5 behandelt Kees Homan in zijn column het onderwerp **Hybride oorlogvoering**. Daarbij gaat hij ook in op de maatregelen die de NAVO tegen deze wijze van optreden kan nemen. Daarna neemt onze medewerker Jan van den Berg ons op de bladzijden 6 - 10 mee naar de toekomst. In **Genie zet in op energie- en waterbesparing bij missies** bespreekt hij op welke manier we tijdens missies onze *footprint* bij het bouwen en in bedrijf houden van kampementen kunnen beperken. **De Israëlische premier Netanyahu maakt nieuwe vrienden in Midden-Europa**. Dit is althans de mening van onze columnist László Marác. U treft zijn column aan op de bladzijden 11 en 12. In het laatste artikel van dit nummer neemt uw hoofdredacteur u mee naar het Midden-Oosten. In **Machtsstrijd rond de Golf** ga ik nader in op **Het conflict tussen Qatar en zijn Arabische bureaus**, waarbij ook de gevolgen voor het Westen onder de loep worden genomen.

Foto cover: De Nederlandse basis Kamp Castor in Mali in aanbouw. Foto: MinDef

Hybride oorlogvoering

Mr. drs. C. Homan

Sinds de annexatie van de Krim door Rusland in 2014 wordt de term 'hybride oorlogvoering' veel gebruikt. Het verwijst hierbij naar het gebruik door Moskou van verschillende subversieve instrumenten, ter bevordering van Russische nationale belangen. Zoals met veel nieuwe begrippen is het echter veelal 'oude wijn in nieuwe zakken'. In de geschiedenis zijn er namelijk talloze voorbeelden van actoren die een hybride vorm van oorlogvoering hebben toegepast. Denk aan de Napoleontische oorlogen, het conflict in Noord-Ierland tussen Protestanten en Katholieken, maar ook aan het tijdperk van de Sovjet-Unie, toen Moskou herhaaldelijk subversieve 'actieve maatregelen' gebruikte om invloed in het politieke landschap in Europa te verwerven.

Nieuwe dimensies

Maar de recente ontwikkelingen op het gebied van technologie en massamedia hebben tot nieuwe dimensies in het concept geleid. Dit door de aard ervan te veranderen met de introductie van elementen als *trolls*, *bots* en *hacktivists*. Van 'hybride oorlogvoering' is in de praktijk meestal sprake van activiteiten in cyberspace, een en ander aangevuld met activiteiten van traditionele militaire troepen, paramilitaire groepen, economische sancties, politieke manipulatie en propaganda en desinformatie. In deze ook wel zogenoemde 'niet-lineaire oorlogvoering', bestaan er vage scheidslijnen tussen een situatie van oorlog en vrede. Rusland kan nog steeds zijn conventionele en zelfs nucleaire dreigingen als onderdeel van een hybride strategie gebruiken, maar over het algemeen geeft het er de voorkeur aan het daadwerkelijk gebruik van traditionele militaire macht te minimaliseren. Het gebruik van niet-militaire middelen krijgt vooral de nadruk.

Samenvattend luidt een meer brede definitie van hybride oorlogvoering van de MIVD: het bereiken van politiek-strategische doelen door gebruik te maken van alle politieke, militaire, economische, informatie, inlichtingen-, en cybermiddelen, zonder dat er sprake is van een openlijk conflict tussen twee staten.

Russische hybride oorlogvoering

Zoals eerder opgemerkt kreeg deze wijze van oorlog voeren vooral bekendheid door de illegale annexatie van de Krim door Rusland, waarbij onherkenbare (para)militairen (groene mannen) hielpen. Al gauw werd de relatie gelegd dat het Russische militairen waren, maar Poetin ontkende zijn betrokkenheid bij het conflict. Hoewel het begrip hybride oorlogvoering sindsdien vooral geassocieerd wordt met de Russische dreiging, is ze ook van toepassing op groeperingen zoals IS.

De Russische hybride oorlogvoering heeft in beginsel tenminste drie doelen: 1. het veroveren van territorium zonder over te gaan op het gebruik van openlijke of conventionele militaire macht; 2. het creëren van een voorwendsel voor openlijke, conventionele militaire actie; en 3. het gebruik van hybride maatregelen om de politiek en het beleid van landen in het Westen en elders te beïnvloeden.

Tussenvorm

Zoals gezegd is hybride oorlogvoering van alle tijden. Het gebruik van het woord hybride duidt op de tussenvorm van reguliere en irreguliere praktijken door een staat of een groepering. Er is dus sprake van een actor die een hybride vorm van reguliere en irreguliere activiteiten gebruikt om een opponent aan te pakken. Deze actor maakt daarbij onder meer een gelijkgeschakeld gebruik van politieke, militaire, paramilitaire, economische, criminele, (des)informatie en terroristische middelen om zijn doel te bereiken.

Voor staten die hybride oorlogvoering gebruiken is het vaak belangrijk om middelen te gebruiken die te ontkennen zijn (*plausible deniability*). Deze staten maken veelvuldig gebruik van inlichtingen- en veiligheidsdiensten om contacten te leggen met bewapende groeperingen, cybercriminelen en terroristen die hetzelfde doel hebben: verzwakken van de tegenstander voor

Ook in het conflict van Noord-Ierland gebruikten de partijen vormen van hybride oorlogvoering. Foto: Wikimedia, Adfern

Recente ontwikkelingen hebben tot nieuwe dimensies in het concept van 'hybride oorlogvoering' geleid

Rusland kan zijn conventionele dreiging gebruiken als onderdeel van een hybride strategie. Foto: www.kremlin.ru

Hybride oorlogvoering is van alle tijden

eigen gewin. De staat geeft deze criminele elementen een soort 'kapersbrief' en synchroniseert de criminele activiteiten met legitieme middelen om een ander land te ontwrichten. Tegelijkertijd is het belangrijk voor zo'n staat om voor de buitenwereld in het politieke domein een betrouwbare partner te zijn. Dit terwijl in het geheim allerlei activiteiten gebeuren die het 'daglicht' niet kunnen verdragen.

NAVO

Voor de NAVO kan hybride oorlogvoering gevaarlijk zijn wanneer tegenstanders deze wijze van oorlogvoering gebruiken om de cohesie van de alliantie aan te vallen en mogelijke politieke verschillen tussen en in de lidstaten te vergroten. Denk aan de substantiële Russische minderheden in Estland en Letland.

Het afschrikken en tegengaan van hybride oorlogvoering vereist, dat staten zowel hun vermogen in het informatiedomein als hun militaire gereedheid en voorwaartse verdediging verbeteren. Door de annexatie van de Krim en de ontwikkelingen in Oost-Oekraïne, werd de collectieve verdediging onder artikel 5 van het NAVO-verdrag weer het belangrijkste aandachtsgebied van de alliantie. Denk aan de recente stationering van bataljons door de NAVO in Estland, Letland, Litouwen en Polen.

Lidstaten die effectief willen antwoorden op dreigingen van hybride oorlogvoering zullen onder andere meer moeten investeren in inlichtingen, offensieve cyber en acties in de ruimte, psychologische operaties, speciale operaties en conventionele landstrijdkrachten.

Daarnaast is het belangrijk zich te realiseren dat alle oorlogen politieke en menselijke activiteiten zijn, die een benadering vereisen die consistent is met het karakter van het conflict. In de woorden van (voormalig) CDS generaal Tom Middendorp: "Elke conflictsituatie kent andere oorzaken en heeft bredere sociale, economische, humanitaire en militaire gevolgen. Er is geen standaardformule. Afhankelijk van de situatie, het thema, land of regio, zullen we flexibele netwerken van civiele en militaire deskundigen moeten vormen".

Een alomvattende benadering, die bestaat uit een combinatie van militaire en civiele middelen, is nodig

Geïntegreerde benadering

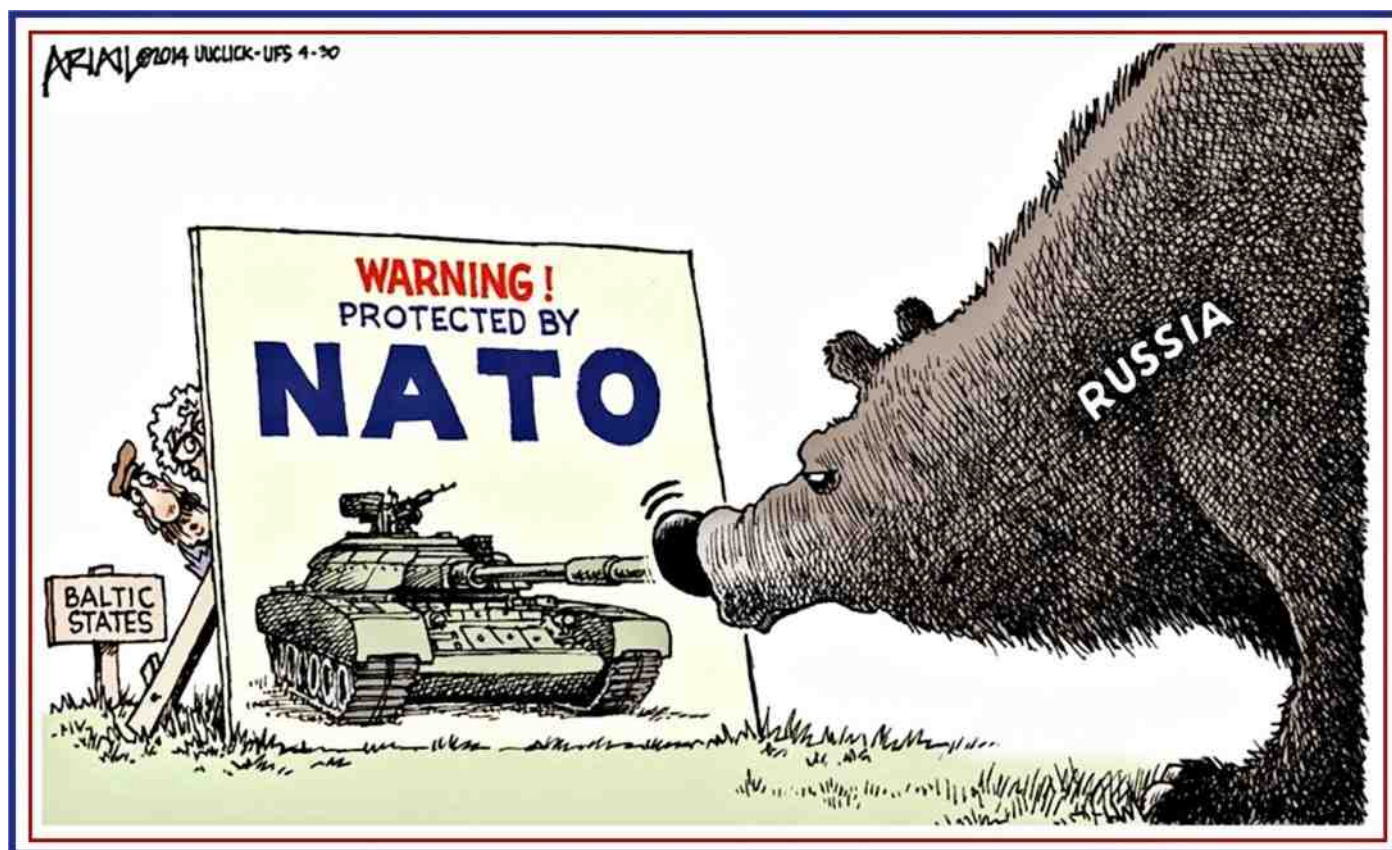
Dit betekent dan ook het ontwikkelen van een alomvattende benadering, die bestaat uit een combinatie van militaire en civiele middelen. Met andere woorden: integratie van militaire, diplomatieke, informatiele, economische, cyber- en rechtshandavingsactiviteiten.

Het meest relevant voor het probleem van hybride oorlogvoering zijn in de huidige tijd naast voldoende militaire capaciteiten, middelen op het gebied van cyberspace, wetshandhaving, informatie en financiën.

Informatie-oorlogvoering beperkt zich echter niet tot tijden van oorlog en is in de Russische context geen nieuw fenomeen. Het is een aanhoudende activiteit, ongeacht het niveau van de relaties met de tegenstander. Hieronder valt een reeks van activiteiten, zoals het stelen, plaatsen, onderscheppen, manipuleren, verdraaien of vernietigen van informatie door middel van door de staat gefinancierde programma's die, met echt of nepnieuws, *on line* 'trollencampagnes', sms'jes en You Tube video's de publieke perceptie proberen te beïnvloeden. Daarnaast spelen de Russische televisiezenders en websites RT en Sputnik een belangrijke rol in het verspreiden van valse berichten.

Samenvattend

Hybride oorlogvoering manifesteert zich initieel in het schemergebied tussen oorlog en vrede. Hier is in hoge mate sprake van wedijver op politiek, economisch en veiligheid gebied. Dit vereist constante attentie. De NAVO zal als gevolg hiervan adequaat moeten kunnen opereren in deze situatie tussen vrede en oorlog. De alliantie dient daarnaast in voldoende mate militair te kunnen antwoorden op openlijke agressie van de tegenstander.

De verdediging van de Baltische landen valt onder artikel 5 van het NAVO-verdrag. Afbeelding: NATO Association of Canada

Genie zet in op besparing energie en water bij missies

Jan van den Berg

Een van de aandachtspunten van de Nederlandse krijgsmacht tijdens missies is het besparen op energie en water. Dat maakt de logistiek gemakkelijker en verlaagt de impact op het milieu. Want ook de krijgsmacht moet voldoen aan strikte eisen aangaande milieu en CO2-reductie.

De genie bouwt de kampen, wegen en andere infrastructuur die de gevechtstroepen nodig hebben om hun taken uit te voeren

Geen enkele militaire actie of missie kan een succes worden, als er niet terdege aandacht wordt besteed aan de logistiek. Hoeveel mensen, materieel en voorraden zijn er nodig en hoe komen die ter plekke? Dat zijn essentiële vragen voor de logistieke diensten van de krijgsmacht. Daar hoort de genie bij, want die bouwt tenslotte de kampen, wegen en andere infrastructuur die de gevechtstroepen nodig hebben om hun taken uit te voeren.

Missies

Bij missies buiten Europa, zoals de meeste vredesmissies, spelen deze aspecten een nog grotere rol. Vaak is er immers sprake van lange aanvoerroutes. Ook opereren deze missies in minder goed ontwikkelde gebieden, waar bepaalde middelen minder goed verkrijgbaar zijn. Een van de taken die het Kenniscentrum Genie zich gesteld heeft, is te onderzoeken hoe het gebruik van energie, water en andere grondstoffen beperkt kan worden.

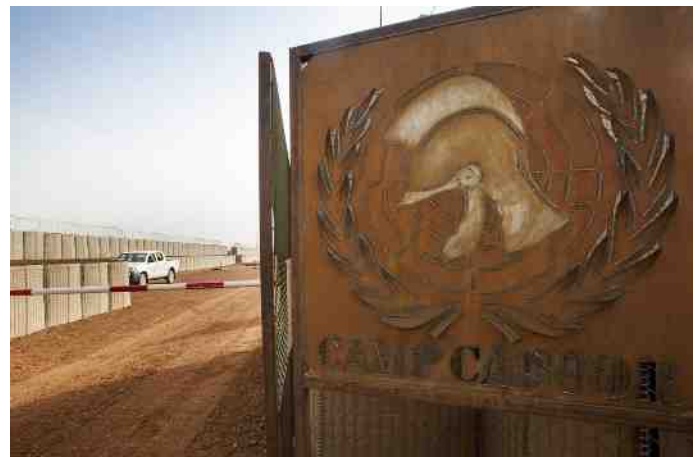
Dit is onderdeel van de bredere vraag wat je met een kampement wilt doen, als de missie voorbij is, zegt luitenant-kolonel Paul van der Heul, hoofd Kenniscentrum Genie. "Daar werd vroeger niet veel over nagedacht, maar wij vinden dat nu wel belangrijk. Het is zonde als we voor ons eigen gebruik gebouwen en andere infrastructuur aanleggen, die na ons vertrek niet meer bruikbaar zijn. Met een beetje extra aandacht en geld is het heel goed mogelijk dat een kampen of delen daarvan later zijn te gebruiken als school, ziekenhuis of politiepост."

De krijgsmacht heeft momenteel diverse kampementen ten behoeve van missies. De grootste is momenteel Kamp Castor in Mali, waar ongeveer 400 Nederlandse militairen hun thuisbasis hebben. Daarnaast zijn er kampen in Kaboel en Mazar-e-Sharif in Afghanistan en in het Midden-Oosten voor de ondersteuning van missies tegen Islamitische Staat. "Verder zijn er nog vele kleine missies van soms maar enkele Nederlandse militairen, waar we soms alleen maar de inrichting en techniek van de werkruimtes verzorgen", zegt Van der Heul.

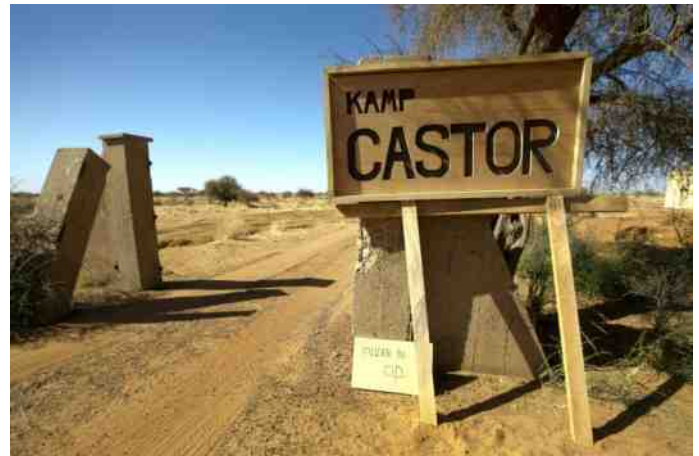
Energie en water

Terug naar energie en water. Hoe minder je daarvan als leger nodig hebt, hoe beter, zegt Van der Heul. "Een liter diesel kost voor onze troepen in Mali vele malen meer, dan je in Nederland aan de pomp betaalt. Dat zit voor het overgrote deel in de transportkosten." Hetzelfde geldt voor drinkwater, als dat van buiten moet worden verscheept naar het missiegebied.

Een Amerikaanse studie biedt inzicht in een heel ander en behoorlijk luguber aspect. De studie laat zien dat een achtste van alle in Afghanistan gesneuvelde Amerikaanse soldaten slachtoffer werden bij het beschermen van brandstof. Bijvoorbeeld door bewaking van transporten of bij opslagtanks op bases die werden aangevallen. Het transport van goederen in een missiegebied is meestal niet alleen een logistieke kwestie, maar ook een zaak van leven en dood.

De genie bouwt de kampen, wegen en andere infrastructuur. Foto: MinDef

Kamp Castor in Mali is het grootste huidige kampement. Foto: MinDef

Hoe minder energie en water je als leger nodig hebt, hoe beter

Operationele Energie Strategie

Behalve deze operationele overwegingen is er ook een groter kader waar Defensie aan gebonden is, te weten de reductie van de CO2-uitstoot, die Nederland als natie wil bereiken. Voor alle overheidsdiensten zijn doelen vastgesteld. Zo heeft de Nederlandse krijgsmacht de Operationele Energie Strategie (OES) geformuleerd. Die stelt dat in 2030 minimaal 20% minder fossiele brandstoffen worden gebruikt dan in 2010 en in 2050 maar liefst 70% minder. "Dat zijn forse doelstellingen", zegt Van der Heul, "Maar ik denk dat ze haalbaar zijn. Hoe we dat gaan doen, is echter nog niet helemaal duidelijk."

De OES heeft ook gevolgen voor missies, zegt kapitein Thomas Boonen, stafofficier van het Kenniscentrum Genie. "In 2030 moeten we de helft van de benodigde energie op kampementen duurzaam opwekken. In 2050 moeten kampementen volledig zelfvoorzienend zijn op het gebied van energie."

Van der Heul en zijn Kenniscentrum Genie werken hier al enige jaren aan. "Ik en anderen bij de genie zijn er lang voorstander van om het gebruik van onder andere energie en water te reduceren. Als technici zien we wel wat de mogelijkheden zijn. Aanvankelijk was hiervoor niet overal animo. Dat snap ik wel, want vergroenen is niet het doel van de krijgsmacht. Voor militairen staat op de eerste plaats dat een missie goed wordt uitgevoerd. De laatste paar jaar zien we de aandacht voor besparing gelukkig toenemen."

Besparingen

Om te weten hoeveel je bespaart, moet je meten hoeveel je gebruikt. Op kampementen is de genie vijf jaar geleden begonnen om het gebruik van energie en water te meten. Dat klinkt eenvoudiger dan het is, verduidelijkt Van der Heul. "Het was niet vanzelfsprekend dat we investeerden in meetapparatuur."

Hier komt een bekend probleem aan het licht, dat niet alleen speelt bij Defensie. De meeste organisaties en bedrijven hebben gescheiden budgetten voor investeringen en operationele uitgaven. Bij energiebesparing geldt het gezegde 'de kost gaat voor de baat uit'. Meetapparatuur en nieuwe, zuinige installaties worden betaald uit het budget voor nieuw materieel. Het betreft een investering waar nu geld voor moet komen, terwijl de besparingen in de vorm van lagere operationele uitgaven in de jaren daarna optreden. Dat vergt een omslag in het denken, die tijd kost en die nu gemaakt wordt.

Van der Heul kan diverse besparende maatregelen noemen. "In Mali gebruiken we een deel van het water opnieuw. Auto's hoeft je immers niet te wassen met water van drinkwaterkwaliteit. Hetzelfde geldt voor het doorspoelen van de toiletten. Dat water mag best iets minder zuiver zijn. Het resultaat is dat we op het kampement in Mali tientallen procenten minder water gebruiken."

Drinkwater moet worden verscheept naar het missiegebied. Foto: MinDef

In 2050 moeten 70% minder fossiele brandstoffen worden gebruikt dan in 2010

In Mali wordt een deel van het water opnieuw gebruikt. Foto: MinDef

Het transport van goederen in een missiegebied is vaak een zaak van leven en dood. Foto: ISAF

Fieldlab Smart Base ontwikkelt techniek voor missies

Een innovatieve krijgsmacht vormen die overal ter wereld inzetbaar is vanuit een legerbasis die veilig is en met een zo klein mogelijke footprint kan opereren. Dat is een van de doelstellingen van het Fieldlab Smart Base, dat op 13 juni in Soesterberg is geopend. Hierin werken innovatieve bedrijven uit de technologische industrie, kennisinstellingen en het Commando Landstrijdkrachten samen aan innovatieve oplossingen voor de legerbasis van de toekomst. FME en Smart Industry-voorzitter Ineke Dezentjé Hamming-Bluemink heeft het Fieldlab Smart Base geopend.

In 2015 al deed Dezentjé Hamming een oproep aan het Ministerie van Defensie om meer samen te werken met het bedrijfsleven. Samen met de Koninklijke Landmacht werden daarom de handen ineengeslagen om te komen tot een Fieldlab Smart Base. Inmiddels zijn zo'n twintig bedrijven aangesloten bij het Fieldlab. Dezentjé Hamming: "De innovaties die we samen ontwikkelen, zijn van grote waarde voor alle mensen die werken in crisissituaties of met grote groepen waar de veiligheid en inzetbaarheid van levensbelang zijn."

Alle innovaties die ontstaan in dit Fieldlab zijn breed inzetbaar. Niet alleen voor de krijgsmacht, maar voor alle hulpverlenende organisaties die snel inzetbaar moeten zijn of tijdelijk een veilige locatie moeten inrichten waar grote groepen mensen samen komen. Daarbij kun je denken aan de inzet van brandweer en ambulancediensten bij grote incidenten. Maar ook organisatoren van grote evenementen hebben baat bij de innovaties die in dit Fieldlab worden ontwikkeld.

Dezentjé Hamming benadrukte in haar speech dat het de gezamenlijke uitdaging van industrie, overheid en kennisinstellingen is om samen op te treden en te werken aan een krijgsmacht die "smart operationeel inzetbaar is", waar ook ter wereld. Forse investeringen in defensie zijn noodzakelijk en moet dan ook op het gewenste NAVO-peil van 2% van het BBP gebracht worden. In het Fieldlab worden daarom de best mogelijke oplossingen verkend om daar invulling aan te geven. Zo wordt op civiele terreinen, zoals water en energie, veel van elkaar geleerd en geïnnoveerd. Met slimme producten en innovatief onderhoud kan worden opgetreden tegen de instabiele veiligheid in de wereld, zowel op de basis als in missiegebieden. Dezentjé Hamming stelde dat er veel kennis bij het bedrijfsleven en de krijgsmacht is, die gekoppeld kan worden.

De opening van Fieldlab Smart Base door FME-voorzitter Ineke Dezentjé Hamming-Bluemink en de toenmalig plaatsvervangend commandant Landstrijdkrachten generaal-majoor Martin Wijnen (midden). Foto: MinDef

Alle innovaties die ontstaan in het Fieldlab Smart Base zijn breed inzetbaar

Grote hoeveelheden water moeten worden aangevoerd. Foto: MinDef

De bouw van kampen is een zware klus. Foto: MinDef

Zonne-energie en diesel

Daarnaast wordt zonne-energie toegepast. Op alle chalets in Kamp Castor in Mali staan zonnepanelen om elektriciteit op te wekken. Nadat de eerste panelen waren geplaatst, kwamen de militairen er echter al snel achter, dat niet ieder paneel geschikt is voor gebruik in dit land. Zo bleken zonnepanelen die het in Nederland goed doen in Mali niet te werken. Boonen: "Het wordt daar vaak 60 graden. De opbrengst van de toen gebruikte zonnepanelen gaat bij dergelijke temperaturen omlaag."

De investering in zonnepanelen is zeer rendabel. De terugverdientijd kan wel tien maal korter zijn dan in Nederland. Dat heeft alles te maken met de hierboven geschetste kwetsbare aanvoerlijnen. Om de diesel voor aggregaten in een kampement te krijgen, zijn vaak lange aanvoerlijnen nodig, waarvan de bescherming veel inspanning kost. En dus ook veel brandstof vergt. Bovendien wordt de meeste brandstof niet gebruikt voor operationele doeleinden, maar voor het functioneren van het kamp. In landen als Afghanistan en Mali wordt veel energie gebruikt om werk- en verblijfsruimtes te koelen. Het is daarom geen uitzondering dat er voor iedere liter diesel voor operationeel gebruik maar liefst vijf liter diesel nodig is voor het kamp.

En dan hebben we het nog niet eens over de diesel die nodig is voor de tankwagens die de diesel naar het kamp brengen en de voertuigen die nodig zijn voor de bescherming van de tankwagens. Zo bezien zou besparen op diesel een hoge prioriteit moeten hebben bij de voorbereiding, planning en uitvoering van iedere buitenlandse missie.

Stroomvoorziening

Ook bij traditionele installaties is winst te boeken. Was het vroeger gebruikelijk om bijvoorbeeld één groot aggregaat te gebruiken voor de stroomvoorziening; nu worden meerdere kleine aggregaten gebruikt, legt Boonen uit. "Dan ben je beter in staat om de productie van elektriciteit aan te passen aan de vraag. Gaat de vraag omhoog, dan schakel je een aggregaat bij. Het voordeel is dan dat de aggregaten efficiënter werken. Dit is op zichzelf niet moeilijk, maar je moet wel wat meer aandacht besteden aan de besturingsinstallatie van je stroomvoorziening."

De stroomvoorziening van Kamp Castor is de meest geavanceerde die de genie ooit heeft gebouwd. Deze bestaat uit zeven *power plants*, die ieder maximaal zeven aggregaten hebben. Eén *power plant* levert een vermogen van 1,4 MW. Daar kan in Nederland een flinke woonwijk op functioneren. Alle *power plants* maken deel uit van één systeem, dat centraal wordt aangestuurd. Belangrijk is dat er sprake is van redundantie. Want het mag natuurlijk niet zo zijn dat Castor een stroomtekort krijgt, doordat een *power plant* uitvalt door storing of vijandelijk vuur.

Sunglacier wint water uit droge woestijnlucht. Foto: Sunglacier

Water maken uit woestijnlucht in Mali

Op het Nederlandse militaire kamp in Mali is een team van Sunglacier erin geslaagd om met een koelelement van 3 euro water uit de lucht te halen. Defensie had het team, samen met een team van de Haagse Hogeschool, uitgenodigd om in het kamp veldtesten te doen met drie veelbelovende watertechnieken.

Beeldend kunstenaar Ap Verheggen van Sunglacier was zichtbaar trots op het resultaat, want het maken van water en ijs in de woestijn is voor hem al jaren een grote inspiratiebron. Samen met zonne-energiespecialiste Peter van Geloven heeft hij op het kamp in Mali testen gedaan met twee verschillende technieken om water uit lucht te halen.

De grote uitdaging daarbij is om de hete woestijnlucht onder het dauwpunt te krijgen. En dat is voor beide technieken uiteindelijk gelukt. In dit geval gebruikte Sunglacier daarvoor een klein 18 W *peltier* koelelement uit een computer. Dit door zonne-energie aangedreven element zorgt voor de afkoeling van een aluminium conus waarop de woestijnlucht condenseert. Het condenswater loopt vervolgens van de conus naar beneden, waar het wordt opgevangen.

De veldtest heeft volgens Ap Verheggen aangetoond dat het mogelijk is om met een heel goedkoop koelelement uit een willekeurige computer in de woestijn water te maken. "In april zijn de weersomstandigheden in Mali het meest extreem. En als het daar lukt, lukt het overal", aldus Verheggen. Daarmee verwees hij naar de hoge temperatuur van 45 graden en een luchtvochtigheid van minder dan 5% tijdens de veldtest.

De productie van water met de *peltier* en aluminium conus zal niet leiden tot grote hoeveelheden. Daarom ontwierp het Sunglacier team, speciaal voor de veldtest in Mali, ook twee Desert Twins apparaten die met een door zonlicht aangedreven compressor werken. Hiermee verwacht het team uiteindelijk grotere hoeveelheden water uit de lucht te kunnen produceren.

Het duurde vier volle dagen voordat de Desert Twins hun eerste water leverden. De temperatuur in de kastjes was aanvankelijk te hoog om die tot onder het dauwpunt terug te krijgen. Door de kastjes anders te koelen, lukte het Sunglacier eindelijk toch om water uit de woestijnlucht te laten condenseren.

Een tweede team van de Haagse Hogeschool voerde in kamp Mali een test uit met het zuiveren van water uit de Niger rivier. In samenwerking met The Hague Institute for Global Justice ondersteunt de Haagse Hogeschool de ontwikkeling van een met zonlicht aangedreven compact waterzuiveringsapparaat op basis van elektrodialyse en UV-filtratie. In Mali hebben ingenieurs Damon Golriz en Emad Khatibzadeh met de vernieuwde versie van hun proefinstallatie veldtesten uit kunnen uitvoeren. Volgens Golriz heeft hun installatie in de extreme omstandigheden goed gefunctioneerd.

Commandant der strijdkrachten generaal Tom Middendorp had de beide teams persoonlijk uitgenodigd voor de veldtest op het militaire kamp in Mali. Op de persconferentie vertelde de generaal dat hij daarvoor meerdere redenen had. "In conflictgebieden kan de instabiliteit op meerdere manieren worden bestreden." Volgens hem is dat niet alleen met wapens. "Ook de watervoorziening speelt een rol. Dat maakt de beschikbaarheid van watertechniek voor ons belangrijk." Maar volgens generaal Middendorp is er ook een groot eigenbelang. "We moeten nu grote hoeveelheden drinkwater naar het kamp aanvoeren. Als we het kamp meer zelfvoorzienend kunnen maken, is de logistiek veel eenvoudiger."

De watervoorziening speelt een rol bij het bestrijden van instabiliteit in conflictgebieden

Nieuwe installaties en technieken

De hoge temperaturen in Mali maken het noodzakelijk om de luchttemperatuur binnen onder controle te houden. Dat gebeurde vroeger altijd met *air conditioning units*. "Werkt prima", zegt Van der Heul, "Maar ze gebruiken veel stroom. Nu gebruiken we luchtbehandelingskasten. Die zijn duurder en het inregelen is lastiger. Maar het verbruik is aanzienlijk lager."

Technisch kan er nog veel meer gedaan worden en we mogen dan ook verwachten dat de genie nieuwe installaties en technieken gaat introduceren. We kunnen denken aan het opwekken van elektriciteit door afval te verbranden. En wie weet kunnen kampementen in de toekomst zelfs kunstmest voor de lokale bevolking produceren, door fosfaat te winnen uit urine. Dat zou prima passen in de doelstelling die elke vredes- en opbouwmissie heeft, namelijk het helpen van de bevolking. Vandaar dat Van der Heul deze vorm van recycling omschrijft als *pissing for peace*.

Technische kennis

Zoals gezegd zijn de kosten van moderne installaties hoger dan die van de techniek die de genie twintig jaar geleden toepaste op kampementen. Een ander aspect is dat de nieuwe installaties ook uitgebreider en ingewikkelder zijn. Ze vergen dus meer arbeidsuren wat betreft opbouw en onderhoud. Daarnaast is het vereiste kennisniveau van de genisten toegenomen. Een elektrotechnicus van de genie kon het werk voorheen uitvoeren als hij geschoold was tot MBO niveau 2. Nu is dat MBO niveau 3.

Genisten die de aggregaten zoals in Kamp Castor plaatsen en bedienen krijgen dan ook bijscholing. Die bestaat uit een cursus van drie dagen bij de leverancier van de aggregaten plus een opleiding van twee weken op het Constructie Trainingscentrum in Wezep.

Uiteindelijk zal de behoefte aan *power plants* mogelijk minder worden, als energiebronnen als zon, wind en afvalverbranding gemeengoed worden. Maar ook die installaties vergen kennis en ervaring voor een goed functioneren. Voor technici zal de genie dan ook altijd voldoende emplooi hebben.

Fosfaat voor kunstmest winnen uit urine: pissing for peace

In het buitenland worden vaak lokale medewerkers ingezet. Foto: Mindef

Een modern kampement vereist veel installatiewerk. Foto: Mindef

Zonnepanelen in water op Kamp Castor. Foto: MinDef

De Israëlische premier Netanyahu maakt nieuwe vrienden in Midden-Europa

Prof. Dr. László Marác

De laatste jaren zijn er oplopende spanningen tussen de Europese Unie (EU) en Israël. In de EU is er alom kritiek op Israël vanwege het Palestijnbeleid van de joodse staat. Dat is althans de mening van de Israëlische premier Benjamin Netanyahu. Netanyahu die een conservatieve regering leidt, noemt die kritiek een moderne vorm van "antizionisme".

Pikant is dat de Israëlische premier deze uitspraken deed in de Hongaarse hoofdstad Boedapest waar hij in juli van dit jaar een officieel staatsbezoek bracht. De Hongaarse hoofdstad geldt als de bakermat van het Zionisme. Het idee voor een joods tehuis in Palestina werd er door de Hongaarse jood Theodor Herzl ontwikkeld. Netanyahu werd in Boedapest warm onthaald door zijn Hongaarse gastheer premier Viktor Orbán en de andere drie leiders van de Visegrád samenwerking (de samenwerking tussen Polen, Hongarije, Slowakije en Tsjechië afgekort als V4), de Poolse premier Beata Szydło, De Slowaakse premier Robert Fico, en de Tsjechische premier Bohuslav Sobotka. De vijf premiers besloten hun samenwerking te bestendigen en volgend jaar de top voort te zetten in Israël.

Op ramkoers met de EU

De geopolitieke herordening van Europa ging ook in de zomer van 2017 door. In de Hongaarse hoofdstad Boedapest werd tijdens het bezoek van premier Netanyahu, dat bol stond van historisch en religieus symbolisme, een bondgenootschap gesmeed tussen de V4-landen en Israël. De joodse staat wordt de laatste jaren bekritiseerd door de EU, omdat zij niet wil meewerken aan de tweestatenoplossing voor het Israëlisch-Palestijnse vraagstuk. In steeds meer landen van de EU lijkt er meer draagvlak te komen voor de tweestatenoplossing van dit politieke probleem. Hoewel de eenzijdige erkenning van een onafhankelijke Palestijnse staat in 2014 door Zweden geen massale Europese navolging heeft gekregen, is men in Israëlische regeringskringen extra alert op kritische geluiden die uit Brussel komen. Het mikpunt van deze kritische geluiden betreft het beleid van de conservatieve Israëlische premier Benjamin Netanyahu die zich verzet tegen een tweestatenoplossing. Netanyahu wil niet verder gaan dan autonomie voor de Palestijnen binnen een Israëlische staat. De Israëlische premier verbaasde zich in Boedapest over het gedrag van Europa om hoogwaardige Israëlische technologische innovaties buiten de deur te houden en de invoering hiervan in Europa te verbinden aan politieke concessies die de Israëlische acceptatie van de tweestatenoplossing voor het Palestijnse vraagstuk aangaan.

Politieke islam

De tegenspeler van Netanyahu in Brussel is niemand minder dan de Hoge vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken en Veiligheid van de EU, de socialistische Italiaanse politica Federica Mogherini, die sinds 2014 benoemd is in deze functie. Hoewel Mogherini het liefst direct zou willen overgaan tot de erkenning van een Palestijnse staat naast de bestaande staat Israël, heeft zij haar standpunt in de Brusselse instellingen er nog niet door weten te krijgen. Maar er speelt meer in Brussel en in het hoofd van Mogherini. De Italiaanse marxistische politica vindt ook dat er in de Europese politiek plaats gemaakt moet worden voor de politieke islam. Dit laatste heeft niet alleen de alarmbellen doen afgaan in de Israëlische hoofdstad Tel-Aviv maar ook in de hoofdsteden van de V4-landen. De samenwerking tussen de Visegradlanden beleeft een opbloei na het uitbreken van de migratiecrisis in 2015, waar in groten getale migranten uit vooral moslimlanden in West-Europese staten zijn toegelaten. De V4 wijzen dit Brusselse beleid rigoureuus van de hand. Dit

De Hongaarse hoofdstad Boedapest geldt als de bakermat van het Zionisme

De Israëlische minister-president Benjamin Netanyahu. Foto: US State Department

Mogherini zou het liefst direct willen overgaan tot de erkenning van een Palestijnse staat

heeft weer geleid tot een zeer gespannen verhouding tussen de Europese Commissie gesteund door het Duitsland van bondskanselier Angela Merkel en een aantal andere staten in West-Europa, die een opendeurbeleid voor migranten zonder bovengrens steunen en de Midden-Europese V4-landen die alleen individuele vluchtelingen willen toelaten.

“V4 oase van rust”

Het zou te simpel zijn om het bondgenootschap dat in deze zomer tussen Israël en de V4 in Boedapest beklonken werd af te doen als een politieke samenwerking, die voor beide partijen voortgekomen is uit frustratie over de samenwerking met de EU. Het Israëlisch-Midden-Europese bondgenootschap heeft zeker ook positieve dimensies. De V4-landen beschouwen het joods-christelijke erfgoed als de wortels van de Europese en hun eigen cultuur. Er is bij de Midden-Europese naties derhalve weinig animo om deze in te ruilen voor een opgelegde Europese identiteit gebaseerd op de fragmentariserende samenlevingen zoals die nu in andere delen van de EU aan het ontstaan zijn. Men beschouwt de aanduiding hiervan in de V4 als 'culturele diversiteit' als een eufemisme. De Midden-Europese staten die een roerige twintigste eeuw hebben doorgemaakt met fascistische en communistische repressie hebben in de nieuwe tijd na de ineenstorting van het communisme behoefte aan stabiliteit en sociale cohesie en staan niet open voor maatschappelijke experimenten, die wel worden aangeduid met de 'sociale, etnische en religieuze fabriek'. Volgens Orbán en de zijnen zijn deze vaag en hebben een onzekere uitkomst. Nog minder behoefte is er aan terroristische incidenten en aanslagen, zoals die West-Europa met de regelmaat van de klok treffen. In de regeringszetels van de V4 constateert men dat wat dat betreft Midden-Europa een 'oase van rust' is in de EU. Het beleid van de V4 is erop gericht deze rust verder te waarborgen.

Volgende V4-top in Israël

Intensivering van de samenwerking met Israël ligt voor de hand omdat het land veel ervaring heeft met de bestrijding van terrorisme van allerlei militante, anti-joodse terreurorganisaties. De afwijzing van Israël door de EU sterkt de V4 in haar overtuiging dat er in Brussel niet genoeg politieke wil is om het hedendaags terrorisme in Europa effectief te bestrijden. In de slotverklaring van de Israël-V4 top werden twee punten extra benadrukt. Ten eerste wordt door beide partijen aangegeven dat de toelating van onechte vluchtelingen tot de EU verhinderd moet worden en ten tweede dat de bestrijding van terrorisme de hoogste prioriteit moet krijgen in Europa. De slotverklaring van de V4-Israël top legt een duidelijke link tussen illegale migratie en de terreuraanslagen in Europa en staat daarmee haaks op het opendeurbeleid van de Europese Commissie en de Duitse bondskanselier Angela Merkel. Interessant is dat de V4-Israël positie in deze kwestie overeenkomt met die van de Amerikaanse president Donald Trump waarmee het Israëlisch-Midden-Europese bondgenootschap een geopolitieke factor van belang is die in Brussel niet kan worden genegeerd.

De Midden-Europese staten hebben een roerige twintigste eeuw doorgemaakt, zoals tijdens de Hongaarse opstand in 1956. Foto: Wikimedia, Házzy Zsolt

In 2015 kwamen migranten in groten getale West-Europa binnen. Foto: Wikimedia, Joachim Seidler

In de regeringszetels van de V4 constateert men dat Midden-Europa een 'oase van rust' is in de EU

Checkpoint bij Ramallah. Premier Netanyahu verzet zich tegen een tweestaten-oplossing. Foto: Wikimedia, Czech160

Premier Netanyahu en de regeringsleiders van de V4 tijdens de top in juli. Foto: Government Press Office

De slotverklaring van de V4-Israël top legt een duidelijke link tussen illegale migratie en de terreuraanslagen in Europa

Machtsstrijd rond de Golf

Het conflict tussen Qatar en zijn Arabische burens

kolonel b.d. drs. A.E. de Rooij

De crisis rond Qatar ontstond op het oog plotseling op 5 juni van dit jaar toen een aantal Arabische (buur)landen, namelijk Saoedi-Arabië, de Verenigde Arabische Emiraten, Bahrein en Egypte per direct de diplomatieke betrekkingen met Qatar verbraken. De maatregelen die deze landen namen, betroffen onder meer het terugtrekken van ambassadeurs, het verbreken van handelsbetrekkingen en het opleggen van reisverboden.

Saoedi-Arabië en zijn bondgenoten grepen de steunbetuiging van Trump aan om op te treden tegen Qatar

De door de Saoedi's geleide coalitie beschuldigde Qatar van het steunen van terrorisme. Dit zou de belangrijkste reden zijn voor de acties van de betrokken landen. Volgens hen had Qatar hiermee een overeenkomst uit 2014 tussen de leden van de Gulf Cooperation Council (GCC) geschonden.

Directe aanleiding

Om de directe aanleiding voor deze actie te vinden moeten we een tweetal weken terug in de tijd. Eind mei bezocht de Amerikaanse president Trump een top van voornamelijk Arabische landen in Riad, de hoofdstad van Saoedi-Arabië. Trump sprak tijdens deze top nadrukkelijk zijn steun uit aan de inspanningen van Saoedi-Arabië in de strijd tegen staten en groeperingen die aan Iran en de Moslimbroederschap zijn gelieerd. Saoedi-Arabië, zijn bondgenoten in de GCC en Egypte grepen deze steunbetuiging aan om op te treden tegen Qatar en zo ook de publieke aandacht af te wenden van hun (binnenlandse) problemen.

Eind mei werden de website van het Qatarese nieuwsagentschap en andere mediaplatforms van de Qatarese overheid gehackt. Volgens de Qatarese nieuwszender Al Jazeera hebben de hackers *fake* berichten op de site van het nieuwsagentschap geplaatst en deze toegeschreven aan de emir van Qatar, sjeik Tamim bin Hamad al-Thani. In deze berichten werd steun betuigd aan Iran, Hamas, Hezbollah en Israël. De emir werd zogenaamd als volgt geciteerd: "Iran is een regionale en Islamitische macht die niet genegeerd kan worden. Het is dan ook onverstandig hier tegenin te gaan. Het is als grootmacht belangrijk voor de stabiliteit van de regio." Hoewel Qatar deze berichten direct als *fake* bestempelde, werden ze op grote schaal - in sommige gevallen binnen 20 minuten - overgenomen door diverse Arabische media. Later werd bekend dat volgens Amerikaanse inlichtingendiensten de hack afkomstig was uit de Emiraten.

Dit alles leidt tot de vraag waarom Saoedi-Arabië en zijn bondgenoten er zo op gebeten zijn tegen Qatar op te treden.

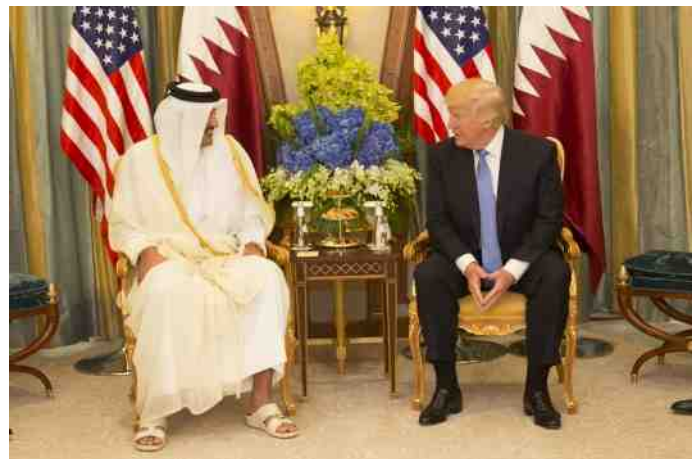
Een rijk land

Qatar was tot 1913 lange tijd een deel van het Ottomaanse rijk. In 1916 sloot het onafhankelijk geworden emiraat een verdrag met het Verenigd Koninkrijk en werd het land de facto een Brits protectoraat. Nadat de Britten in 1968 besloten zich terug te trekken uit de gebieden ten oosten van het Suezkanaal kwam Qatar met de Verdragsstaten overeen een federatie te vormen. Dit mislukte. Qatar en Bahrein werden onafhankelijke staten en de overige Verdragsstaten vormden de Verenigde Arabische Emiraten.

In 1949 begon de productie van aardolie in Qatar. In 2015 produceerde het land 1,9 miljoen vaten per dag. Op basis van de huidige reserves kan het land dit productieniveau nog ruim 35 jaar volhouden. Daarnaast beschikt het land over grote aardgasreserves. Inmiddels wordt twee maal zoveel gas als olie geproduceerd. Dit maakt Qatar tot een rijk land. Het BBP per hoofd bedraagt bijna \$ 130.000. Dit is bijna twee keer zoveel als in de Emiraten en 2½ keer zoveel als in Saoedi-Arabië. Qatar heeft zijn verkregen rijkdom belegd in tal van internationale banken en bedrijven. Het land bezit bijvoorbeeld 17% van de aandelen Volkswagen.

Qatar ligt centraal in de Perzische Golf.
Afbeelding: Wikimedia, Hégésippe Cormier

Tijdens de Top van Riad ontmoetten president Trump en emir Tamim bin Hamad al-Thani elkaar. Foto: The White House

Het BBP van Qatar bedraagt bijna \$ 130.000 per hoofd

Al Jazeera droeg tijdens de Arabische lente indirect bij aan de omverwerping van regimes

Recente geschiedenis

In de nasleep van de Golfoorlog van 1990-1991 pleegde Hamad bin Khalifa al-Thani, de vader van de huidige emir, die eerder al minister van Defensie was geweest, een geweldloze coup tegen zijn vader, die op dat moment in Zwitserland verbleef. De nieuwe emir was ervan overtuigd dat de veiligheid van zijn land was gediend door het beleid van Saoedi-Arabië niet langer slaafs te volgen. Qatar moest zich ontwikkelen tot een rivaal van de Saoedi's. Ook koos hij voor een liberaler beleid dan zijn voorgangers. Zo stond hij meer persvrijheid toe, zolang er tenminste niet negatief werd bericht over het koningshuis. Via een publiek referendum werd in april 2003 een nieuwe grondwet aangenomen. In datzelfde jaar trad de eerste vrouwelijke minister aan. In 2013 verkreeg de huidige emir, Tamim bin Hamad al-Thani, de macht van zijn vader.

Een uitvloeisel van de liberalisering was de oprichting van de nieuwzender Al Jazeera in 1996. Deze zender, met het hoofdkwartier in Doha, wordt grotendeels gefinancierd door de emir van Qatar. Er is weinig negatieve berichtgeving over Qatar, hoewel de zender claimt onafhankelijk te zijn. Een belangrijk onderscheidend element van de zender was dat de journalisten professioneel - naar westerse normen - waren opgeleid, waarbij ruimte was voor hoor- en wederhoor. Zo was er ook aandacht voor de standpunten van Israël en allerlei Arabische oppositiegroepen. De zender speelde een belangrijke rol bij de verslaggeving van de protesten in landen als Tunesië, Libië, Jemen en Egypte tijdens de Arabische Lente. De zender droeg daarmee indirect ook bij aan de omverwerping van de regimes.

Eerdere conflicten

Het voor de regio liberale standpunt van Qatar en de berichtgeving van Al Jazeera hebben deze eeuw diverse keren tot spanningen met de buurlanden geleid. Zo riep in 2002 Saoedi-Arabië zijn ambassadeur terug uit de Qatarese hoofdstad Doha wegens de kritische houding van Al Jazeera tegenover dat land. Pas zes jaar later werden de betrekkingen hersteld.

In maart 2014 ontstond er een nieuwe crisis toen Bahrein, Saoedi-Arabië en de Emiraten hun ambassadeurs terugriepen, omdat Qatar zich zou bemoeien met interne aangelegenheden van deze landen. Toen Qatar acht maanden later diverse leden van de Moslimbroederschap dwong het land te verlaten, normaliseerden de betrekkingen zich.

In februari 2015 verslechterden de betrekkingen tussen Qatar en Egypte na Egyptische luchtaanvallen op stellingen van IS in Libië. Deze aanvallen die een vergelding waren voor de onthoofding van 21 Egyptische Kopten, werden veroordeeld door Al Jazeera, terwijl de Qatarese minister van Buitenlandse Zaken openlijk zijn bedenkingen uitte. Egypte beschuldigde Qatar daarna van steun aan terroristen.

De voorlopig laatste botsing vond plaats in april van dit jaar. Qatar was toen betrokken bij een *deal* tussen Soennitische en Sjiitische milities in Irak en Syrië. De *deal* was enerzijds bedoeld om de bevrijding van 26 Qatari's die 16 maanden daarvoor in Irak waren gekidnapt door Sjiieten, te bewerkstelligen. Anderzijds was het doel de milities te bewegen tot het doorlaten van humanitaire hulp en het toestaan van de evacuatie van burgers uit gebieden in Syrië. Het bedrag dat Qatar zou hebben betaald voor de *deal*, ruim 900 miljoen dollar, leidde tot woede-uitbarstingen in Saoedi-Arabië en de Emiraten.

Uit het bovenstaande blijkt dat de crisis die afgelopen juni begon, niet uit de lucht kwam vallen. De voorgaande jaren waren de betrekkingen tussen Qatar en diverse andere Arabische landen behoorlijk verzuurd geraakt.

ALJAZEERA

Logo van Al Jazeera. De omroep claimt onafhankelijk te zijn.

Aardgasverwerkingsinstallatie in Qatar. Het land heeft grote aardgasreserves.
Foto: Wikimedia, SASOL

Het luchtruim van de boycottende landen is gesloten voor Qatarese vliegtuigen.
Foto: Flickr-sezaun

Ultimatum

De acties tegen Qatar worden inmiddels door meer landen gesteund. Ook Tsjaad, de Comoren, de Malediven, Mauritanië en Jemen hebben de diplomatieke betrekkingen verbroken en drie andere landen, Jordanië, Djibouti en Niger hebben de relaties met Qatar naar een lager niveau gebracht.

De vier landen die op 5 juni de betrekkingen verbraken, stelden op 22 juni een ultimatum aan Qatar. Hierin waren 13 eisen aan het land opgenomen. Ten eerste moeten de uitzendingen van Al Jazeera worden stopgezet. Ook moet Qatar zijn relaties met Iran naar een lager niveau brengen en de samenwerking op inlichtingengebied beëindigen. Verder moet het land alle banden met terroristische groeperingen als IS, Al Qaida, Hamas en Hezbollah verbreken. Tevens mag het zich niet langer bemoeien met de interne aangelegenheden in de vier betrokken landen. Dit betekent dat het relaties met oppositiegroeperingen in die landen moet verbreken.

Daarnaast zijn er nog andere eisen. Zo moet een einde worden gemaakt aan de Turkse militaire aanwezigheid in Qatar en moet de Turkse basis in het land worden gesloten. Qatar moet een vergoeding voor zijn wandaden betalen en gedurende 10 jaar een monitormissie toestaan.

De reactie van Qatar

De gevolgen van de boycot voor Qatar zijn aanzienlijk. Het land is afhankelijk van import, met name voor levensmiddelen. 40% hiervan werd over land aangevoerd via Saoedi-Arabië, het enige land waarmee Qatar over land verbonden is. De import over land is weggefallen en alle goederen moeten sinds juni over zee en door de lucht worden aangevoerd. Een geluk voor Qatar is dat het na de crisis van 2014 de capaciteit van de haven van Doha en de luchthaven Hamad heeft vergroot. Door de enorme financiële reserves kan het land zich bovendien de extra kosten die luchtvervoer met zich meebrengt, dragen. Wel bemoeilijkt de sluiting van het luchtruim van de boycottende staten voor Qatarese vliegtuigen de bevoorrading.

Daar staat tegenover dat Iran en Turkije Qatar te hulp zijn geschoten. De Turkse president Erdogan heeft de boycot veroordeeld en is geenszins van plan zijn troepen uit Qatar terug te trekken. Sinds het uitbreken van de crisis heeft Turkije zijn troepensterkte in Qatar uitgebreid. Uiteindelijk zullen 1000 Turkse militairen in het land worden gestationeerd. En als klap op de vuurpijl kondigde Qatar op 24 augustus aan zijn diplomatieke betrekkingen met Iran te intensiveren. Zo te zien raakt de boycot Qatar wel, maar de klap is zeker niet dodelijk. Als de actie van Saoedi's en hun bondgenoten bedoeld was om Qatar voor hun kant te laten kiezen, lijken de maatregelen averechts te hebben gewerkt.

Qatar en het Westen

Hoe staat het Westen in deze crisis? Eerder heb ik al vermeld dat de steun van president Trump aan Saoedi-Arabië een belangrijk *incentive* is geweest om actie tegen Qatar te ondernemen. De goede militaire verstandhouding tussen Qatar en NAVO-lid Turkije is eveneens de revue gepasseerd, evenals de economische belangen van Qatar in veel westerse bedrijven.

Niet alleen de economische, maar ook de militaire banden tussen Qatar en het Westen - vooral de VS - zijn hecht. Omdat de VS eveneens een strategische partner is van Saoedi-Arabië, Egypte en Bahrein, is het voor dit land moeilijk om partij te kiezen. Wat betreft de banden met de Saoedische coalitie springt de overeenkomst voor de verkoop van wapens voor een bedrag van 110 miljard dollar, die tijdens het bezoek van Trump aan Riad werd gesloten, eruit. Maar er zijn ook Amerikaanse troepen in de betrokken landen gestationeerd. De belangrijkste van de Amerikaanse bases is de thuishaven van de Vijfde Vloot in Bahrein.

Daar staat tegenover dat de grootste Amerikaanse basis in het Midden-Oosten in Qatar ligt: op de luchtmachtbasis Al Udeid zijn meer dan 11.000 Amerikaanse militairen gelegerd. Bovendien bevindt het regionale hoofdkwartier van het US Central Command, van waaruit alle Amerikaanse militaire operaties in de regio worden geleid, zich in Doha. Daarnaast was het uitbreken van de crisis voor de Amerikaanse minister van Defensie, James Mattis, geen beletsel om ruim een week later een overeenkomst met Qatar te sluiten voor de verkoop van 36 F-15's, een *deal* van meer dan 12 miljard dollar. En de Amerikanen zijn niet het enige westerse land dat wapens aan Qatar verkoopt. Op 17 september werd bekend dat Qatar 24 Eurofighter Typhoon toestellen koopt van Groot-Brittannië.

Het is dus duidelijk dat het in het belang van de VS en andere westerse landen is dat het conflict niet verder escaleert, dat de gemoederen tot bedaren worden gebracht en de relaties tussen Qatar en haar Arabische burens worden genormaliseerd.

Qatar zou relaties met oppositiegroeperingen, zoals de Moslim Broederschap, moeten verbreken. Foto: Wikimedia, VOA

Op 24 augustus kondigde Qatar aan zijn diplomatieke betrekkingen met Iran te intensiveren

Er zullen uiteindelijk 1000 Turkse militairen in Qatar worden gestationeerd. Foto: YouTube

Bahrein is de thuishaven van de Amerikaanse Vijfde Vloot. Foto: NAVCENT

De militaire banden tussen Qatar en de VS zijn hecht

Op de luchtmachtbasis Al Udeid in Qatar zijn meer dan 11.000 militairen gestationeerd. Foto: US Gov

Tot slot

Het conflict rondom Qatar dat in juni van dit jaar oplaaide, kwam niet uit de lucht vallen. De relaties tussen het land en enkele Arabische burens zijn al jaren op z'n minst ongemakkelijk te noemen. Het ziet er niet naar uit dat het conflict eenvoudig is op te lossen. Tot nu toe houden beide partijen hun poot stijf. Wel is duidelijk dat het mogelijke doel van Saoedi-Arabië en zijn bondgenoten is om Qatar stevig in het Arabische kamp te verankeren, niet is bereikt. Qatar heeft sinds juni de banden met de niet-Arabische landen Turkije en Iran, die in Syrië - en Iran ook in Jemen - tegenover de Saoedi's staan, juist verstevigd. Dit maakt de toch al zo gecompliceerde situatie in het Midden-Oosten er alleen maar ingewikkelder op. Voor ons in het Westen, dat banden met beide partijen heeft, is het te hopen dat in dit conflict niet ook de vlam in de pan slaat.

Qatar heeft onlangs contracten afgesloten voor de koop van 36 F-15's (rechts) en 24 Typhoons (links). Foto: USAFE

Skyline van de Qatarese hoofdstad Doha. Foto: Wikimedia, Francisco Anzola